

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal

COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611
e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding Odl:

André Bolt

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Zilveren Maan
(*Boloria selene*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR-----	1
AGENDA-----	2
ACTIVITEITEN TWENTSEWELLE EN KNNV AFD. ENSCHEDE-----	5
TERUGBLIK-----	7
JUBILEUMAVOND-----	14
ONZE AFD. EN HET STAATSNATUURRESERVAAT PUNTHUIZEN-----	14
MIDDELSTE BONTE SPECHT-----	16
NOG EEN KEER UIT DE OUDE DOOS-----	18
SCHONINGSWERK BENTELERHEIDE-----	19

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 32,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,-

**Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening
NL94 RABO 0191 8887 10 t.n.v. Kon Ned Natuurhistorische Ver.**

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december.
Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling of via de website.

Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter

Wytze Boersma
Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711
E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

◆ Secretaris

Jan Zwieneberg
Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975
E-mail: j.h.zwieneberg@ziggo.nl

◆ Penningmeester (en ledenadministratie)

Jan Weernink
Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448
E-mail: weernink39@gmail.com

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink
Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340
E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annette Ros
Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,
E-mail: annetteros8@gmail.com

◆ Bestuurslid, redactie 'Onder de Loep' en Webmaster

Harry de Jong
Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,
E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ Website: www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van het bestuur

Nu de vakanties grotendeels voorbij zijn, komen we weer in het normale ritme. We hopen dat iedereen met genoegen naar zijn of haar vakantie kan terug kijken en dat er genoeg energie en inspiratie is opgedaan.

Toen ik nog maar net thuis was, werd ik gebeld dat Jan Zwienenberg in huis een flinke val had gemaakt, zodat hij een aantal weken uitgeschakeld is. Vanaf deze plek wensen wij hem goed herstel en beterschap.

In de laatste bestuursvergadering zijn de taken van Jan wat verdeeld en per activiteit zullen we kijken hoe we dit zullen afhandelen.

Komende periode staat in het teken van ons 100 jarig jubileum. Hiervoor hebben we 28 oktober een

speciale avond georganiseerd. (zie verder in deze Onder de Loep)

Op de jubileumavond zullen we ook onze speciale jubileum "Onder de Loep" uitdelen.

Verder hebben we nog een openbare paddenstoelenexcursie gepland.

Naast deze activiteiten gaan de excursies gewoon door. Afgelopen twee excursies, Punthuizen en Luttenbergerven waren bijzonder geslaagde. Mooie gebieden, met vele waarnemingen en een goede opkomst. Iedereen heeft hiervan genoten.

Tot ziens op een van onze activiteiten.

Wytze Boersma

Excursie Punthuizen, 9 juli 2016

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de **Boerhaavelaan te Hengelo** op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **verzamelpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie).

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het Buurthuis 't Lansink' aan de Twijnstraat 8 te Hengelo.

Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Lezingen afd. Enschede

De lezingen van de afd. Enschede vinden plaats in het museum `de TwentseWelle` te Enschede

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zondag 04 september 2016	Excursie: Dakhorst
Zaterdag 17 september 2016	Excursie: Vliegveld Twente
Zaterdag 01 oktober 2016	Excursie: Singraven
Zondag 23 oktober 2016	Excursie: Wildenis
Zaterdag 05 november 2016	Excursie: Molterheurne

Overzicht activiteiten afd. Enschede

Donderdag 15 september 2016	Lezing: Vogeltrek, een mysterieus verschijnsel
Donderdag 13 oktober 2016	Lezing: Beken en vloeiveiden
Donderdag 20 oktober 2016	Lezing: Werkende vulkanen in Europa
Dinsdag 1 november 2016	Lezing: Van morgenrood tot avondrood: Dag- en Nachtvinders
Donderdag 17 november 2016	Lezing: De Winterwijkse steengroeve

Excursie: Dakhorst

Datum : Zondag 04 september 2016
Thema : Herfst en Vogels
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

Vitens heeft een nieuw waterwingebied ingericht in Rectum-Ypelo. In het gebied zijn 12 winputten gemaakt. Om verdroging in nabij gelegen natuurgebieden tegen te gaan is in het gebied te Dakhorst een waterbuffer ingericht. De waterbuffer voorkomt dat de effecten van de winning zich uitstrekken tot het natuurgebied Mokkelengoor. Daarmee worden de effecten van de waterwinning enigszins verminderd.

De waterbuffer is samen met de Doorbraak erg belangrijk voor een goede afwatering in het gebied. Bij hoog water in de Doorbraak vult de buffer zich automatisch. Zo voorkomen we grote schommelingen in het waterpeil

De buffer bestaat uit een gedeelte permanent water en een gedeelte waterretentie wat wordt gevoed

vanuit de naastgelegen Eksosche Aa. Naast waterinfiltratie om verdroging in de omgeving tegen te gaan, spelen beleving en recreatief medegebruik een belangrijke rol.

Aalscholver

Belangrijk aspect was de inpassing in het landschap met behoud van bestaande kwaliteiten in het gebied. Rond deze waterbuffer zijn fiets- en wandelpaden aangelegd en gezien het feit dat ondertussen ook veel vogels te zien zijn in en rond het water is het de moeite waard om er eens te gaan wandelen en vogels kijken.

Verzamelpunt: de parkeerplaats bij het schooltje aan de Ypeloseschoolweg/Broezeweg te Ypelo. We vertrekken hier om plm. 09.30 uur.

Excursie: Vliegveld Twente

Datum : Zaterdag 17 september 2016
Thema : Nieuwe natuur
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Vanaf 16 april 2016 heeft Twente er 130 hectare nieuwe natuur bij op de voormalige vliegbasis Twente. De nieuwe natuur bestaat uit schraal grasland, een meanderende beek en poelen voor amfibieën. Het gebied vormt één van de laatste goede broedgebieden van de Veldleeuwrik in Twente. Om het gebied toegankelijk te maken zijn vele kilometers hekwerk weggehaald en een belevingspad aangelegd. Het belevingspad voert ook langs enkele oude militaire objecten als stille getuigen van de geschiedenis zoals de parallax (voormalige brandstoftanks), de doppler (ontmantelde hangar) en de oude schietbaan.

De nieuwe natuur vormt een belangrijke verbinding tussen de Lonnekerberg en Hof Espelo, beide in eigendom van Landschap Overijssel. We maken een wandeling over het belevingspad op het voormalige vliegveld en keren via de Lonnekerberg weer terug naar het vertrekpunt.

Verzamelpunt: de nieuwe parkeerplaats aan de Oude Deventerweg bij de oude vertrekhal van Vliegveld Twente om plm. 09.30 uur.

Excursie: Singraven

Datum : Zaterdag 01 oktober 2016
Thema : Herfst
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

We maken een herfstwandeling over het bij Denekamp gelegen landgoed Singraven. Over het landgoed met de gelijknamige havezate stroomt de Dinkel. De wandeling voert ons vanaf de watermolen over de Schiphorstdijk, langs het kanaal Almelo-Nordhorn met een uitstapje door het Harseveld (met de begraafplaats van meester Laan) naar de bossen van het Nieuwe Werk. Daarna gaan we via de lange en brede eikenlaan naar de havezate weer terug naar de watermolen.

Op de hier in 2008 gehouden excursie gaven verkleurende bomen, overtrekkende ganzen en paddenstoelen ons een echt herfstgevoel.

Verzamelpunt: de parkeerplaats bij de watermolen aan de Molendijk in Denekamp om plm. 09.45 uur.

Excursie: de Wildenis ***(2de openbare jubileum excursie)***

Datum : Zondag 23 oktober 2016
Thema : Paddenstoelen
Vertrek : 10.00 uur (parkeerplaats Menkenhorst, Nieuwe Grensweg)
Duur : plm. 2 uur
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)
Let op : geen vertrek van Boerhavelaan!

De paddenstoelenexcursie is ook onze 2e openbare jubileumexcursie. In de dag- en weekbladen zullen we deze excursie ook aankondigen. Als er onverwachte wijzigingen zijn, dan zullen deze daarin worden vermeld.

We hebben gekozen voor De Wildenis / Sterrebos, omdat dit gebied voldoende potentie heeft voor een goede paddenstoelenexcursie en het is vanaf de parkeerplaats goed bereikbaar. De Wildenis met het Sterrebos zijn oude bossen met de nodige

variatie. Het zijn bossen op voedselrijke, vochtige lemige grond. Naast de bodempaddenstoelen zullen er ook verschillende houtzwammen zijn.

Roodporiehoutzwam

Verder is het een ideaal wandelgebied. Het is ook niet uitgesloten dat we andere leuke waarnemingen zullen doen.

Attentie: Omdat het een publieksexcursie is, zullen we de excursie op vrijdag 21 oktober voorlopen. We starten om 13.30 vanaf de parkeerplaats van Menkenhorst. Diegene die mee wil met het voorlopen moet even met mij contact opnemen.

Verzamelpunt: de parkeerplaats van Menkenhorst, Nieuwe Grensweg

Excursie: Molterheurne

Datum : Zaterdag 05 november 2016
Thema : Slotexcursie
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Op de laatste excursie van het seizoen zullen wij een rondwandeling door de Molterheurne maken. De Molterheurne ligt ten noorden van De Lutte en maakt deel uit van de stuwwal van Oldenzaal. Het is een landschappelijk afwisselend gebied. Door het gebied lopen verschillende kerkepaden. De excursie voert ons door de bossen in de Molterheurne en langs de Molthover Esch. Onderweg komen we langs verschillende in erosiedalen gelegen bronbossen. Vanaf één van de hoogste punten van de route zijn bij goed weer de koeltorens van de kerncentrale in het Duitse Lingen te zien. Het is de bedoeling na afloop van de excursie koffie met wat erbij te nuttigen in De Lutte.

Verzamelpunt: de parkeerplaats bij erva Boerrigter (VVV kantoor) in De Lutte om plm. 09.30 uur.

Parelamaniet

Activiteiten Vereniging Vrienden van TwentseWelle en KNNV afd. Enschede

Lezing: Vogeltrek, een mysterieus verschijnsel

Datum : Donderdag 15 september 2016
Tijd : 20.00 uur
Spreker : dhr. Frans van Brussel
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : VvTW/KNNV leden gratis;
niet-leden € 3,-
Koffie/thee : € 1,50. SVP. gepast betalen

Gedreven door oeroude instincten overbruggen miljarden vogels jaarlijks enorme afstanden. Ze vliegen over bergen, woestijnen en oceanen en trotseren vele gevaren, enkel en alleen om te overleven. De beeldrijke lezing door de voorzitter KNNV, afd. Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn, oud-docent natuuronderwijs, licht een tipje van de sluier op van eeuwenoude raadsels van de vogeltrek. Waarheen en waarom trekken vogels, hoe vinden zij hun weg, wat maakt het mogelijk dat zij tot zulke prestaties in staat zijn? De presentatie toont hoe wetenschappelijk onderzoek, bijvoorbeeld over aardmagnetisme, tot steeds meer antwoorden leidt.

Lezing: Beken en vloeiveiden

Datum : Donderdag 13 oktober 2016
Tijd : 20.00 uur
Spreker : dhr. Geert Bekkering
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : VvTW/KNNV leden gratis;
niet-leden € 3,-
Koffie/thee : € 1,50. SVP. gepast betalen

Al sinds mensen landbouw bedrijven 'stoeien' ze met water. Er ligt in Twente geen beek meer op de plek waar hij van nature zou stromen. Mensen verlegden beken om landbouwgrond droger te maken, of om weiden (zelfs heide) natter te maken. Staring snapte in de 19e eeuw de Twentse - en Achterhoekse beken niet. Sommige liepen zelfs over een heuvelrug, andere kregen water van elkaar. Elke beek leek water te 'verliezen' richting noordwest. Middeleeuwse vloeiveiden werden eind van de 19e eeuw verbeterd door textielabrikanten als G.J. van Heek, maar geleidelijk raakten vloeiveiden buiten gebruik door de opkomst van de kunstmest. De waterschappen hebben lang geprobeerd Twente droger te maken, maar zijn al weer jaren met een veel gedifferentieerder beleid bezig. Nu er in Twente veel geklaagd wordt over wateroverlast, kan er ook weer naar die oude systemen worden gekeken.

Lezing: Werkende vulkanen in Europa

Datum : Donderdag 20 oktober 2016
Tijd : 20.00 uur
Spreker : dhr. Pim Beukenkamp
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : VvTW/KNNV leden gratis;
niet-leden € 3,-
Koffie/thee : € 1,50. SVP. gepast betalen

Werkende vulkanen behoren tot de spectaculairste natuurverschijnselen op aarde. Ze tonen aan dat de aarde een levende en actieve planeet is. De uitbarstingen van de Eyjafjallajökull (spreek uit: AY-uh-fyat-luh-YOE-kuutl-uh) in 2010 en de Bárðarbunga in 2014 tonen aan dat de aarde voortdurend in beweging is, en niet alleen in IJsland. Hoe staat het met de andere vulkanen in de ons omringende landen in Europa? Na een inleiding over het magma-vulkaansysteem dat verantwoordelijk is voor het ontstaan van het vulkanisme, en de vulkanische gevaren, hoort u tijdens de lezing meer over de Europese vulkanen: waar ze voorkomen, welke relatie er bestaat met de platen tektoniek en hoe actief ze zijn. Wat zijn actieve vulkanen, waar komen ze voor, hoe zijn ze ontstaan, hoe actief zijn ze en wat zijn de mogelijke gevolgen voor Nederland, de landen om ons heen en voor Europa: Duitsland (Eifel), Frankrijk (Auvergne), Griekenland (Cycladen), Italië (Campanië en Sicilië), Noorwegen (Jan Mayen), Portugal (Azoren), Spanje (Canarische eilanden)? Kun je nog veilig op vakantie naar deze vulkanische gebieden? Wat is de gevaarlijkste vulkaan van Europa? Komen er in Nederland ook (actieve) vulkanen voor? Hoe groot is de kans dat een deel van La Palma in zee stort en een enorme tsunami tot gevolg heeft tot New York aan toe? Onze vulkanenreis begint op het vasteland van Europa en gaat vervolgens vanaf Jan Mayen, IJsland, de Azoren en de Canarische eilanden naar de Middellandse Zee om te eindigen in Italië, de bakermat van het vulkanisme. Kortom, het belooft een (vulkanisch) actieve avond te worden!

Lezing: Van morgenrood tot avondrood: over dag- en nachtvlinders

Datum : Dinsdag 1 november 2016
Tijd : 20.00 uur
Spreker : mw. Joke Stuurman
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : Gratis
Koffie/thee : € 1,50. SVP. gepast betalen

Er zijn altijd vlinders, zowel overdag als 's nachts. In ons land komen ruim 50 soorten dagvlinders voor. Het aantal nachtvlinders in Nederland loopt tot in de 2000 soorten. Alle soorten behoren tot een aantal families. De lezing gaat zowel over dag- als over

nachtvlinders en ook over de vier stadia van de vlinder: ei, rups, pop en vlinder. Wist u dat sommige dag- en nachtvlinders meer dan duizend kilometer vliegen om elk jaar naar ons toe te komen? Zo komen bijvoorbeeld Atalanta's, Distelvlinders en zelfs het Koolmotje van 9 mm helemaal uit Noord-Afrika en het zuiden van Europa als immigrant naar ons toe! Wist u, dat sommige vlinders hun eitjes in de sloot leggen en de rupsjes onder water leven? Heeft u weleens van zakdragers gehoord of van 'moord' rupsen? Tijdens deze lezing met veel kleurrijke beelden komt u dat te weten en nog veel meer.

Atalanta

**Lezing: De Winterwijkse steengroeve:
een unieke locatie!**

Datum : Donderdag 17 november 2016
Tijd : 20.00 uur
Spreker : dhr. Jos Lankamp
Locatie : Museum TwentseWelle
Toegang : Gratis
Koffie/thee : € 1,50. SVP. gepast betalen

De steengroeve in Winterswijk is uniek omdat deze groeve nog de enige in Nederland is die nog in exploitatie blijft. Uniek is ook dat daar lagen van 240 miljoen jaar oud aan het daglicht komen, lagen die stammen uit het tijdperk vlak na het grote "Perm-Trias uitsterven" en vrijwel nergens ter wereld toegankelijk zijn. Uniek in ons land is dat er al decennia lang een zeer succesvolle samenwerking is tussen de directie van de groeve, diverse musea en professionele en amateur paleontologen. Daardoor kunnen vele wetenschappelijk waardevolle vondsten worden geborgen, onderzocht, gepubliceerd en tentoongesteld. Een unieke, zeer grote verscheidenheid aan fossielen komt in deze steengroeve tevoorschijn. Van skeletten en schedels van reptielen tot allerlei soorten loopsporen, van fossiele kwallen tot fraaie complete vissen, van plantenresten tot insectenvleugels, van schelpenbanken tot complete kreeften. Nergens anders komt zo'n verscheidenheid van land-en-marine-fossielen in deze mate voor. Elk jaar worden nieuwe soorten beschreven, waardoor de groeve wereldwijd een begrip is geworden. Langs al deze unieke aspecten van de steengroeve wordt u door Jos Lankamp, lid van de Werkgroep Winterswijkse Muschelkalk, op deze avond rondgeleid met vondsten en foto's.

Steengroeve Winterwijk (foto: Wikipedia)

Verslag excursie: Cortenoever

Datum : Zondag 19 juni 2016
Thema : Rivier- en Akkerflora
Deelnemers : 4
Leiding : Gerrit Haverkamp
Weer : Zon

Het gebied Cortenoever is één van de best bewaarde kronkelwaardenlandschappen van Nederland.

Het terrein is vernoemd naar het buurtschap van enkele boerderijen dat binnenkaads net ten westen van het natuurgebied ligt.

Het terrein is beroemd vanwege zijn bijzondere flora, vooral omdat verschillende percelen nooit intensief agrarisch beheerd zijn geweest.

Vooraf het zuidelijk deel van het gebied bestaat uit een klassiek kleinschalig agrarisch cultuurlandschap met hooi- en weilanden en kleine akkertjes.

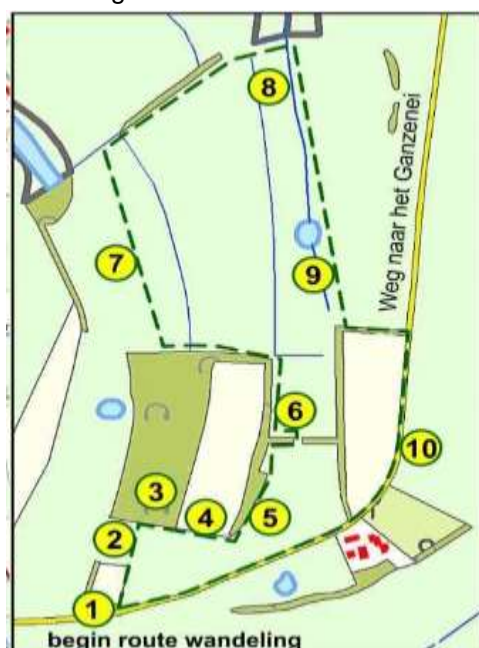
Even wat korte achtergrondinformatie;

In het gebied ligt het kasteel Reuversweerd, een rijksmonument en al sinds april 1945 niet meer bewoond.

In 1980 konden de pachtgronden van het landgoed Reuversweerd rond de Hoeve Heyendal- die bij vader en zoon Wassink in beheer waren (van de Hoeve Heyendal)- worden overgenomen door Staatsbosbeheer.

De familie Wassink was nog één van de weinigen in die tijd die zonder intensieve grondbewerking (met paardenploeg, zonder tractor, zonder veelvuldige gewaswisseling, zonder herinzaaien met productieve grasmengsels, zonder drijfmest (wel stalmest en wat kunstmest) en zonder herbicidegebruik hun gronden beheerden.

Hierdoor zijn zeer bijzondere floristische waarden bewaard gebleven.

Voor de wandeling volgden we de gele paaltjesroute, het laarzenpad (start bij 1) volgens het bijgaand kaartje.

In de graanakker bij nummer 2 stonden o.a. veel Bolderik, Groot spiegelklokje, en een aantal Wilde riddersporen.

Bij nummer 4 zijn we snel overgestoken (hier liepen zoogkoeien met stier) richting het informatiebord voor de koffiepauze. Hierna hebben we de graanakkerranden bij nummer 9 bekeken.

Achteraf is gebleken dat we eigenlijk iets te laat in het seizoen dit gebied bezochten omdat de rogge al hoog in de halmen stond en aan het afrijpen was, wat het zicht op de bodem belemmerd.

O.a. Handjesereprijs kan al in maart bloeien en hebben we niet gevonden.

Hoe dan ook, het was een excursie met veel mooie soorten.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe reiger	Braamsluiper
Brandgans	Buizerd
Grasmus	Grauwe gans
Grote bonte specht	Grote bonte specht
Knobbelzwaan	Koekoek
Kokmeeuw	Krakeend
Meerkoet	Nijlgans
Ooievaar	Putter
Scholekster	Tijftjaf
Witgat	

Planten & Mossen

Aardaker	Akkerwinde
Avondkoekoeksbloem	Bevertjes
Bolderik	Bosrank
Cipreswolfsmelk	Geel walstro
Gele morgenster	Gewone bermzegge
Groot spiegelklokje	Grote klaproos
Grote windhalm	Heggenrank
Heggenwikke	Heksenmelk
Jakobskruid	Kleine ruit
Knikkende distel	Korenbloem
Kraailook	Kromhals
Kruisbladwalstro	Kruisdistel
Kruldistel	Rapunzelklokje
Rivierduinzegge	Rode ogentroost
Rood guichelheil	Ruige klaproos
Ruige weegbree	Sikkelklaver
Veldgerst	Veldsalie
Walstrobremraap	Wilde ridderspoor

Insecten

Boterbloempje	Bruin zandoogje
Distelvlinder	Huismoeder
Icarusblauwtje	Klein geaderd witje
Kleine vos	Sint-Jacobsvlinder
Weidebeekjuffer	

Wilde ridderspoor (foto: Gerrit Haverkamp)

Verslag excursie: Punthuizen

Datum : Zaterdag 09 juli 2016
Thema : Heide en schraalland
Deelnemers : 14
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Zon

Op een zonnige zaterdagmorgen hebben we met 14 personen een wandeling gemaakt door het ten oosten van Denekamp gelegen gebied Punthuizen. Doordat het aantal deelnemers aan de excursie gelimiteerd was, konden 4 personen helaas niet mee. Het gebied is eigendom van Staatsbosbeheer en vanwege de kwetsbaarheid normaliter niet toegankelijk. We werden rond geleid door Bas van Noord, boswachter bij Staatsbosbeheer die de op het laatste moment verhinderde Rick Ruis verving.

Punthuizen is een natuurreservaat bestaand uit geaccidenteerde heide met schrale hooilanden. Het is een van de laatste gebieden met nog redelijk gave blauwgraslanden in ons land. Door de overvloedige regenval in de weken voorafgaand aan de excursie waren de wat lager gelegen blauwgraslanden onder water komen te staan en alleen met laarzen nog begaanbaar. In de ondergelopen graslanden vielen de uitgestrekte velden met Veldrus en de bloeiende Grote wederik en Spaanse ruiter op. Op enkele Veldrus planten zagen we een gal veroorzaakt door de Russenbladvlo.

Om de voeten enigszins droog te houden, hebben we een route over de wat hoger gelegen heide om de blauwgraslanden heen gelopen. Ook hier was nog genoeg te zien. Op de zandkopjes met bloeiende Dopheide vloog het Heideblauwtje volop. In de wat lager gelegen heischrale graslanden zagen we bloeiende Blauwe knoop, Tormentil en Klokjesgentiaan.

Hier zagen we ook de Moerassmele, een zeldzame

plantensoort die hier nog voorkomt en flinke groepen van het fraaie rode Vuurzwammetje. Ook vogels als de Boompieper en Geelgors lieten zich goed horen.

Een bijzonder leuke waarneming was die van een Rode wouw, die op de deze dag aanwezige thermiek hoogte won boven het gebied.

Rode wouw

Een andere tijdens de excursie waargenomen soort die nog genoemd moet worden, is de Rugstreeppad die je in Twente niet zo heel vaak tegen komt.

Rugstreeppad

Aan het eind van de excursie hebben we Bas van Noord een cadeaubon gegeven als dank voor de rondleiding. Voor Rick Ruis hadden we een ingelijste foto mee genomen die op de in 2011 in dit gebied gehouden excursie was gemaakt. Wat mij betreft, kunnen wij ondanks de natte omstandigheden terugzien op een geslaagde excursie. Voor de in de aankondiging van de excursie genoemde orchideeën en Parnassia moeten we in een ander wat droger jaar maar weer eens terug komen.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Boompieper
Geelgors	Houtduif
Merel	Rode Wouw
Zanglijster	

Planten & Mossen

Addertong	Akkermunt
Amerikaanse vogelkers	Biezenknoppen
Blauwe knoop	Bochtige smele
Borstelgras	Brede stekelvaren
Bruine snavelbies	Egelboterbloem
Fioringras	Geelgroene zegge
Geoorde wilg	Gewone dophei
Gewone waternavel	Gewoon biggenkruid
Gewoon struisgras	Grasmuur
Grote kattenstaart	Grote wederik
Grove den	Hazenzegge
Hennegras	Kleine zonnedauw
Klokjesgentiaan	Knoopkruid
Kruipwilg	Moerasmele
Moeraswalstro	Pijpenstrootje
Pitrus	Rankende helmblom
Ruw walstro	Schildereprijs
Smalle stekelvaren	Spaanse ruiters
Stekelbrem	Stijf havikskruid
Struikhei	Tandjesgras
Tormentil	Trekruis
Veldrus	Wateraardbei
Wilde bertram	Wilde gagel
Zandblauwtje	Zilverschoon
Zomprus	Zompvergeet-mij-nietje
Zwarte zegge	

Paddenstoelen

Gewoon Vuurzwammetje

Overig

Rugstreppad

Insecten

Bont Zandoogje	Boomblauwtje
Bruin Zandoogje	Gamma-uil
Gevlekte Smalbok	Groot Dikkopje
Groot Koolwitje	Grote keizerlibel
Heideblauwtje	Koelvinkje
Metaalvlinder	Russenbladvlo
Smalvleugelige Bok	Zwartspriddikkopje

Blauwe Knoop

Nawoord HdJ:

Tijdens de excursie heb ik een aantal soorten boktorren op schermbloemen gefotografeerd. Thuis bleek dat één van de soorten de Smalvleugelige Bok was. Wordt ook wel Smalvleugelboktor en Getailleerde Boktor genoemd.

Er zijn maar weinig kevers die zo 'taps' toelopen.

Het is dan ook meteen duidelijk waar de naam vandaan komt. Bovendien vallen de knobbelachtige dijen (aan de voorpoten zijn de knobbels zwart, aan de achterpoten rood) ook meteen op, zodat deze soort bijna met geen andere verward kan worden. Van mei tot augustus is hij te vinden langs zonnige bosranden op bloemen.

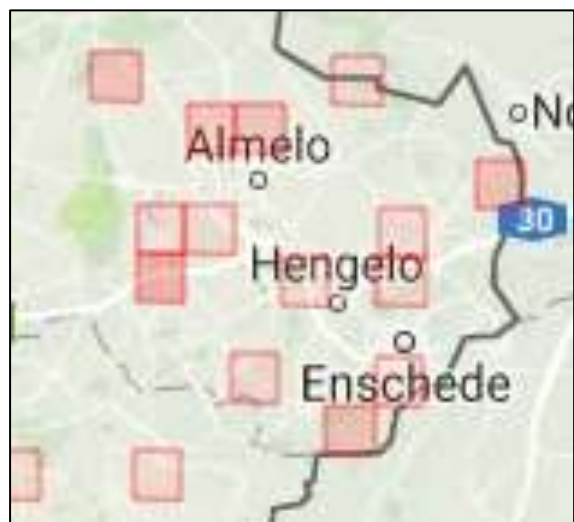
De volwassen kevers (8 tot 16 mm) lijken zowel qua uiterlijk als qua gedrag op wespen, wat een zekere mate van bescherming geeft.

De larven leven in droge dode takken van loofhout. De soort is in Nederland vrij algemeen, maar gaat in aantal achteruit. Op waarneming.nl is één waarneming met 2 exemplaren bekend in de buurt van Punthuizen.

De kaartjes op waarneming.nl maken duidelijk dat de soort vooral voorkomt in Limburg en het oosten van Gelderland en Overijssel.

Smalvleugelige Bok

Verslag excursie: Luttenbergerven

Datum : Zondag 31 juli 2016
Thema : Schraalland
Deelnemers : 9
Leiding : Gerrit Haverkamp (074-2668489)
Weer : Bewolkt

Met twee volle auto's en een nevelig bewolkte lucht vertrokken we deze keer richting Lemelerveld naar het Luttenbergerven.

De parkeerruimte bij het Luttenbergerven is beperkt en op aanwijzing van een boer konden we de auto's kwijt.

Het betreft hier een kleinschalig vrij open landschap bestaande uit blauwgrasland en natte heide met hier en daar opgaande houtige begroeiingen en solitaire bomen.

Het gebied van ongeveer 0,5 km² wordt in tweeën gedeeld door een breed zandpad, wat tevens het enige wandelpad is in het gebied. Een rondwandeling maken is waarschijnlijk niet mogelijk, maar links en rechts kon van het pad worden afgeweken om de mooie vegetatie en vlinders en insecten te bekijken.

Langs het zandpad stonden grote rupsmaaimachines in zondagsrust.

Het lijkt er op dat er een gefaseerd maaibeheer wordt uitgevoerd aan de zuidelijke kant van het pad. Ondanks dat daar al het een en ander was gemaaid, konden we nog volop genieten van de rijke soortensamenstelling.

Opvallend was onder andere de grote hoeveelheid Akkermunt, Heidekartelblad en Melkeppe.

Op een Grote kattenstaart poseerde enige tijd de Zilveren maan, die zich door het bewolkte weer en niet te hoge temperatuur prima liet fotograferen.

Tijdens deze fotosessie vlogen ineens een stuk of tien ooievaars boven het gebied.

De begroeiing aan de noordelijke kant van het zandpad had een totaal andere samenstelling.

Daar zagen we een hoeveelheid Pijpenstrootje met hier en daar wat Dophei, flink wat Kleine zonedauw en Moeraswolfsklauw.

Dit duidt dus op zuurdere groeiomstandigheden aan de noordzijde.

Aan dezelfde zijde van het hoofdpad vonden we uitgebloeide maar wel met een hoge waarschijnlijkheid een aantal Welriekende nachtorchissen.

Op een aantal Klokjesgentianen vonden we de eitjes van het Gentiaanblauwtje,

Klokjesgentiaan met eitjes van het Gentiaanblauwtje

Aan het eind van de ochtend zijn we nog een stukje verder het hoofdpad opgelopen om een beter overzicht van het gebied te krijgen.

Tijdens de terug wandeling naar de auto's begon het te regenen, met het weer hebben we dus geluk gehad.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenzwaluw	Boomleeuwerik
Buizerd	Gaai
Houtduif	Ooievaar
Sperwer	Torenvalk
Vink	

Planten & Mossen

Akkermunt	Basterdklaver
Biezenknoppen	Blauwe knoop
Blauwe zegge	Bruine snavelbies
Echte koekoeksbloem	Echte valeriaan
Eenjarige hardbloem	Egelboterbloem
Geelgroene zegge	Gewone dophei
Gewone waternavel	Gewoon biggenkruid
Gewoon reukgras	Gewoon struisgras
Greppelrus	Grote kattenstaart
Grote ratelaar	Grote wederik

Hazenzegge
 Holpijp
 Klein vogelpootje
 Kleine zonnedaauw
 Knoopkruid
 Lidrus
 Melkeppe
 Moerasmele
 Moerasstruisgras
 Moeraswalstro
 Pijpenstrootje
 Riet
 Rode klaver
 Scherpe zegge
 Stijve Ogentroost
 Tandjesgras
 Tormentil
 Veenbies
 Veldrus
 Wateraardbei
 Witte klaver
 Zilverschoon

Paddenstoelen

Zwavelzwam

Overig

Bruine Kikker

Insecten

Azuurwaterjuffer
 Bont zandoogje
 Citroenpendelvlieg
 Hoornaar
 Klein geaderd witje
 Landkaartje
 Rietvink
 Wespenspin

Heidekartelblad
 Kale jonker
 Kleine leeuwentand
 Klokjesgentiaan
 Kruipwilg
 Liggende vetmuur
 Moerasrolklaver
 Moeraspirea
 Moerasviooltje
 Moeraswolfsklauw
 Poelruit
 Ringelwikke
 Rode schijnspurrie
 Spaanse ruiter
 Struikhei
 Tengere rus
 Veelstengelige waterbies
 Veenpluis
 Vertakte leeuwentand
 Welriekende nachtorchis
 Wolfspoot
 Zomprus

Bandheidelibel (2)
 Bruin zandoogje
 Heideblauwtje
 Icarusblauwtje
 Klein koolwitje
 Moerassprinkhaan
 Sint-Jansvlinder
 Zilveren maan (> 20)

Citroenpendelvlieg

Ooievaar

Icarusblauwtje

Verlag excursie: Hondenven

Datum : Zondag 21 augustus 2016
Thema : Natte heide
Deelnemers : 7
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Bewolkt

Het Hondenven is een klein ven gelegen in het particuliere landgoed Schultenwolde, tussen Almelo en Tubbergen. Het ven is een zogenaamde pingoruïne uit de ijstijd, een geologisch monument, naar schatting 25.000 jaar oud. Het is ontstaan in de laatste ijstijd, het Weichselien (110.000 tot 10.000 jaar geleden). Waar nu het Hondenven ligt, lag toen een grondwaterbel in de grond op een ondoordringbare bodemlaag, mogelijk tertiaire klei. Door de heersende vorst bevroor deze, het ijs zette uit en vormde een bult in het landschap, een pingo. Toen het warmer werd, ontdooide de bovenlaag en gleed naar de rand dat een dijkje vormde. Deze is nog goed te zien.

Het water van het ven ligt hoger dan het omliggende heideland, daarom werd dit in het Twents het "Heunstoandven" genoemd (hoogstaand ven), dat later verbasterd is tot Hondenven.

Vandaag de dag wordt het ven ook gebruikt als zwemplek voor honden. Het is dus een echt hondenven.

Het Hondenven bestaat niet alleen uit het ven. Rondom deze plas is een afwisselend vegetatie. Struikhei met Kraaihei op de hogere delen. Dophei en Veenbies op de lagere delen. Hier en daar is op de lagere delen geplagd. Witte en Bruine snavelbies, met Kleine zonnedauw en Moeraswolfsklauw staan daar volop. Het is leuk om te zien dat hier en daar ook Beenbreek groeit. Deze moet uit zaad zijn opgegroeid. Dat zie je niet zoveel. Wij zijn het pad dat rondom het ven gaat gevolgd. Als begeleider stond naast het pad af en toe Klokjesgentiaan te bloeien. Het oorspronkelijke pad is verlegd verder van het water af. Af en toe hebben we een doorsteekje naar het water gemaakt. Bij het water kun je verschillende vegetatie zones ontdekken. De eerste zone wordt gevormd door

verschillende soorten veenmos en Kleine zonnedauw. Dan een zone met Veenpluis en tenslotte een zone met Snavelzegge. Deze laatste staat volledig in het water.

De route ging verder door een vegetatie met Pijpenstrootje afgewisseld door Vuilboom, Zachte berk en Jeneverbes.

Halfweg het rietmoeras hebben we koffie gedronken. We konden zitten op schijven van een omgezaagde eik. (rustieke zetels)

Bij het rietmoeras stond volop Moerashertshooi met Waternavel en spaarzaam Vlottende bies.

Hierna gingen we door een bosperceel waar de bomen, meest Grove den waren verwijderd. De ondergrond was afgeschaafd. Op de lagere delen stond volop Knolrus. Via het bospad kwamen we weer op het fietspad. Daar stond volop in de berm Blauw glidkruid in bloei maar ook Wilde bertram en Hanenkam (Cantharellen)

De vogels en libellen hadden blijkbaar een vrije dag. Ze lieten zich nauwelijks zien. Op het ven zwommen een paar Dodaars en onderweg zagen we nog een Buizerd. Ook zagen we nog enkele Azuurwaterjuffers en een Zwervende Pantserjuffer.

Zwervende Pantserjuffer

Mogelijk heeft dit te maken met het weer. We hadden te maken met bewolking en wat lagere temperatuur dan de afgelopen dagen. Het was wel leuk om te zien toen de zon er even doorkwam gelijk alle Koolwitjes begonnen te vliegen.

Al met al een mooie excursie.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenzwaluw	Boomklever
Buizerd	Dodaars
Houtduif	Vink

Planten & Mossen

Akkerkool	Akkervergeet-mij-nietje
Basterdklaver	Beenbreek
Beklierde duizendknoop	Bitterzoet

Blauw glidkruid
Blauwe zegge
Brede stekelvaren
Bruine snavelbies
Geoorde wilg
Gewone spurrie
Gewone waternavel
Grote wederik
Hennegras
Kleine zonnedaauw
Knolrus
Melkeppe
Moerashertshooi
Moeraswolfsklauw
Pijpenstrootje
Rankende helmbloem
Snavelzegge
Tengere rus
Veelstengelige waterbies
Veenpluis
Vertakte leeuwentand
Waterpeper
Wilde gagel
Wilde lijsterbes
Zompzegge
Zwarte zegge

Paddenstoelen

Gele Aardappelbovist
Hanenkam

Overig

Bastaardkikker

Insecten

Azuurwaterjuffer
Gewone Schorpioenvlieg
Kale Rode Bosmier
Klein Koolwitje
Zwervende Pantserjuffer

Blauwe bosbes
Boskruiskruid
Brem
Egelboterbloem
Gewone dophei
Gewone vuilboom
Gruuwe wilg
Grove den
Jeneverbes
Klokjesgentiaan
Kraaihei
Moerasdroogbloem
Moerasrolklaver
Perzikkruid
Pitrus
Rode schijnspurrie
Struikhei
Trekruis
Veenbies
Veldrus
Vlottende bies
Wilde bertram
Wilde kamperfoelie
Witte snavelbies
Zwart tandzaad

Grote Stinkzwam

Gewone Oeverlibel
Hoornaar
Klein Geaderd Witje
Steenrode Heidelberg

Rectificatie

In het verslag van de excursie naar het Bentheimerwald op 1 mei 2016 is een fout geslopen. Wij hebben hier niet het zeldzame Knikkend nagelkruid gezien maar het Geel nagelkruid.

Aanvulling verslag excursie Bentheimerwald

Ik kom al jaren in het Bentheimerwald om naar de hier vrij talrijk voorkomende Keizersmantel te gaan kijken. Op 10 juli 2016 heb ik weer een bezoek gebracht aan het bos om op zoek te gaan naar deze fraaie dagvlinder. Ook dit jaar vlogen er weer meerdere exemplaren rond. In de buurt van het restaurant Waldbauern zag ik echter ook een wat kleur betreft afwijkend exemplaar. Het bleek de veel zeldzamere kleurvariant *Argynnis paphia f. valesina* te zijn die een gele grondkleur met bruine vlekken heeft in plaats van een oranje grondkleur met zwarte vlekken. Het op de vleugels aanwezige vlekkenpatroon wijkt niet af. Alleen de vrouwtjes van *Argynnis paphia f. valesina* hebben een afwijkende kleur.

Bert Oude Egbrink

Gewone Schorpioenvlieg

28 oktober Jubileumavond (100 jaar KNNV afd. Hengelo- Oldenzaal)

Dat de KNNV de oudste natuurvereniging van Nederland is zal wel bekend zijn, maar dat de afdeling in november 100 jaar wordt kan jullie niet ontgaan zijn. Om dit te vieren hebben we op vrijdagavond 28 oktober een jubileumavond. Deze vindt plaats in het Kulturhus Hasselo, in de Hasseler Es, Henry Woodstraat 62, Hengelo. Aanvang 20.00 uur, zaal is al eerder open.

Op deze avond hebben we een bijzondere lezing. Het thema is "Minstens 100 jaar natuur in Twente." Deze lezing wordt gegeven door Harm Smeenge (historisch ecooloog).

Harm Smeenge doet onderzoek naar de vorming van het Twentse landschap. Zijn onderzoeksgebied is Noordoost Twente, het stroomgebied van de Dinkel. Hij onderzoekt niet alleen de geologische processen maar ook de invloed van de mens op het landschap in de loop van de eeuwen. Hierbij kijkt hij naar hoe het land werd bewerkt en hoe de woeste grond, nu natuur ten dienste stond van de landbouw. Daarvoor heeft hij samengewerkt met de historische vereniging "De Dree Marken" (Berghuizen, Beuningen en De Lutte)

Deze studie wordt in 2017 afgerond op een proefschrift als promovendus aan de Rijksuniversiteit Groningen / Kenniscentrum Landschap.

In het dagblad Tubantia zijn vorig jaar een 5 tal artikelen verschenen over dit onderwerp. Pas geleden verscheen nog een artikel over het onderzoek van de Hunenborg. Hierbij is Harm als historisch ecooloog ook nauw bij betrokken.

Hoe de avond er precies er uit zal zien is nog een verrassing.

Iedereen die belangstelling heeft, is van harte welkom. **Toegang is gratis.**

Diegene die geen vervoer heeft moet even contact met mij opnemen.

Dus noteer in uw agenda:

Datum : Vrijdagavond 28 oktober
Locatie : Kulturhus Hasselo
Henry Woodstraat 62, 7558 CP Hengelo
Aanvang : 20.00 uur

Wytze Boersma

Onze afdeling en het staatsnatuurreservaat Punthuizen

Het natuurreservaat Punthuizen is in het verleden regelmatig en in grote getale door onze afdeling bezocht. Voor de excursie van dit jaar leek het mij leuk om de verslagen van de eerder naar dit gebied gehouden excursies eens door te lezen. Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van ons afdelingsblad *Onder de Loep* dat vanaf augustus 1984 verschenen is en heb ik de mededelingen- en convocatiebladen vanaf april 1977 (het jaar waarin ik lid van de KNNV ben geworden) doorgenomen. Hieronder volgt een kort verslag van mijn bevindingen met algemene informatie over het gebied en enkele literatuurverwijzingen. Voor de waarnemingslijsten verwijs ik graag naar ons afdelingsblad.

Punthuizen is één van de natuurgebieden die in de in 1960 aangenomen ruilverkaveling Denekampse Veld voor ontginning gespaard is gebleven. Dat het gebied gespaard is gebleven, berust op toeval. In december 1963 worden door de Natuurwetenschappelijk Commissie (N.W.C.) nog drie gebiedjes voor ontginning vrij gegeven onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat tenminste 26 hectare vochtig hooiland- en heidegebied bij het erf Haarjan in de omgeving van de Puntbeek gespaard blijft. 'Haar' is de naam van een droge zandrug in de heide. Na veel onderhandelen lukt het dit schitterende orchideeënrijke gebied met een landschappelijk zeer aantrekkelijke overgang van heide naar het schrale hooiland voor Twente te bewaren. Het gebied dankt haar naam aan de nabij gelegen eeuwenoude buurtschap Punthuizen.

Het gebied dat nu onderdeel uitmaakt van het staatsnatuurreservaat Dinkelland werd toegewezen aan Staatsbosbeheer. Bij het reservaat is gedurende enige tijd een ontvangst- en voorlichtingscentrum aanwezig geweest, een herbouwd boerderijtje (een zogenaamd los hoes) met de naam Jan Wesselinkhoes. De naamgeving herinnert aan de in 1971 overleden G.J. Wesselink, de eerste beheerder van natuurreservaten in Twente. Door zijn grote kennis van zaken, het vertrouwen dat hij bij iedereen genoot en zijn vasthoudendheid heeft hij bijzonder veel betekend voor het natuurbeheer. Hij was in dienst van Staatsbosbeheer en de Stichting Het Overijssels Landschap. Het Jan Wesselinkhoes wordt nu verhuurd voor allerlei activiteiten.

Ook aan het beheercentrum van dit gebied is de naam van een natuurbeheerder van het eerst uur verbonden. Het gaat om het Punt-Jan beheercentrum. Punt-Jan is de naam waaronder Johan Schulte in de omgeving bekend stond. Hij was de eerste opzichter van Staatsbosbeheer in Twente.

Over het gebied Punthuizen zijn verschillende publicaties verschenen. Voor het grote publiek was de boekenreeks Wilde planten van Victor Westhoff een eerste kennismaking met dit gebied. In het in 1973 verschenen deel 3: De hogere gronden stond een hoofdstuk over de beekdalen in Noordoost-Twente waarin ook een beschrijving van Punthuizen stond. Hier wordt een opsomming van bijzondere soorten hogere planten gegeven die een plantenliefhebber deed watertanden. Misschien was dit wel de reden voor onze afdeling om dit gebied te bezoeken.

Zoals eerder aangegeven gaat de voor mij beschikbare informatie terug tot het jaar 1977. Ik zag dat we het gebied vanaf 1977 in totaal 10 keer bezocht hebben. De excursies in de jaren 1979, 1985, 1987, 1988 en 1991 vertrokken vanaf het Jan Wesselinkhoes. Hierbij werd vooraf dan wel achteraf het dia klankbeeld bekeken. De meeste excursies stonden onder leiding van de enthousiaste Jenneke Westrik, medewerkster van Staatsbosbeheer.

Uit de verslagen wordt duidelijk dat Staatsbosbeheer vanaf 1970 het gebied intensiever gaat beheren door het verwijderen van het wilgenstruweel van het nu aanwezige blauwgrasland, het verschrallen van de langwerpige ontginningsstroken door deze jaarlijks te maaien en het plaggen van de heide. Leuk om te lezen was dat de meest kwetsbare delen van het gebied ook toen al in ganzenmars werden bekeken. Opmerkelijk was dat de meeste van de in het boek Wilde planten genoemde plantensoorten ook bij de excursies werden gezien.

Een andere belangrijke publicatie over dit gebied was de Wetenschappelijke mededeling nummer 209 van de KNNV met de titel 'Blauwgraslanden in Twente; schatkamers van het natuurbehoud' dat in 1993 verschenen is. In deze onder redactie van Eddy Weeda verschenen mededeling staat ook een door Fons Eijsink en Andre Jansen geschreven hoofdstuk over Punthuizen waarin uitgebreid op het beheer, de waterhuishouding en plantengemeenschappen van dit gebied wordt ingegaan. In een ander hoofdstuk plaatst Onno de Bruijn de blauwgraslanden in een breder historisch perspectief waarbij hij ook wat vertelt over de vogel- en insectenwereld en de achteruitgang hiervan.

In de jaren 1995, 2000 en 2002 is het gebied wederom bezocht. De excursies werden begeleid door Albert Hakkers en Geert Euverman, medewerkers van Staatsbosbeheer. Vertrekpunt was niet langer het Jan Wesselinkhoes maar het Punt-Jan beheercentrum. In de soortenlijsten in de verslagen van deze excursies worden naast hogere planten en vogels ook waarnemingen van amfibieën, insecten en paddenstoelen vermeld.

In 2007 verscheen een interessant themanummer van het tijdschrift De Levende Natuur over natte schraallanden waarin ook Punthuizen aan bod komt. Op de site www.natuurtijdschriften.nl kunt u dit artikel nog eens nalezen.

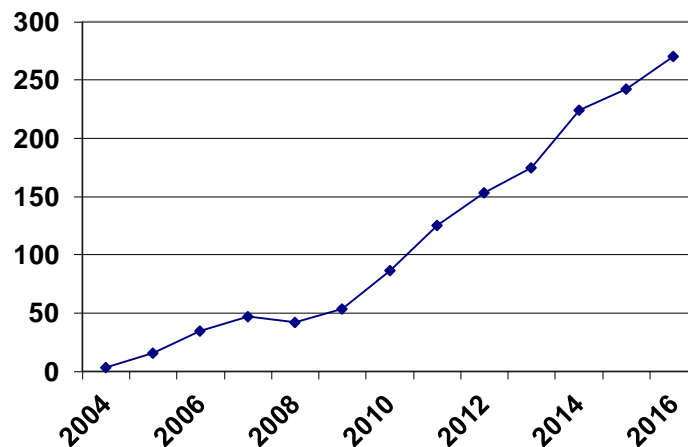
De laatste excursies waren in de jaren 2011 en 2016 onder leiding van Rick Ruis respectievelijk Bas van Noord. In het jaar 2013 is het staatsnatuurreservaat Dinkelland aangewezen als Natura 2000 gebied. In het nog op te stellen beheerplan voor dit gebied is aangegeven dat het de bedoeling is om het als Natura 2000 omgrensde natuurgebied Punthuizen/Beuninger Achterheide te verbinden met het ook van staatsnatuurreservaat Dinkelland deel uitmakende gebied Stroothuizen door de tussen de gebieden gelegen landbouwgronden te verwerven en deze als natuurgebied in te richten (natuurontwikkeling). Ik ben benieuwd hoe het gebied en de directe omgeving zich in de toekomst zal ontwikkelen.

Bert Oude Egbrink

Middelste Bonte Specht

De opmars van de Middelste Bonte Specht in Twente zet nog steeds door

Nu alle gegevens van de tientallen tellers binnen zijn, blijkt dat de Middelste Bonte Specht zich in Twente dit jaar weer flink heeft uitgebreid. Na een stijging van de aantallen Middelste Bonte Spechten in Twente gedurende de periode 2004-2007 was de groei wat afgevlakt. Het leek er op dat alle geschikte gebieden bezet waren. Maar vanaf 2010 is deze specht ineens goed doorgebroken en is het aantal territoria jaarlijks verder toegenomen. Dit jaar zijn er in Twente 270 territoria vastgesteld, hetgeen een toename van 28 territoria in een jaar betekent. De groei in Telgebied Losser bedroeg dit jaar 19 territoria van 116 naar 135 en in overig Twente was er een toename van 9 territoria van 126 naar 135. Losser wordt in dit verband apart vermeld, aangezien de tellingen daar elk jaar structureel via het Sovon Z-plot Telgebied Losser (100 km²) integraal door vaste tellers worden uitgevoerd door alle geschikte bosgebieden uit te kammen. De vastgestelde 270 territoria moeten als een absoluut minimumaantal worden beschouwd, want naar mijn overtuiging zijn er in sommige delen van Twente wat Mibo's over het hoofd gezien of niet geteld.

Ontwikkeling van de populatie Middelste Bonte Spechten in Twente 2004-2016

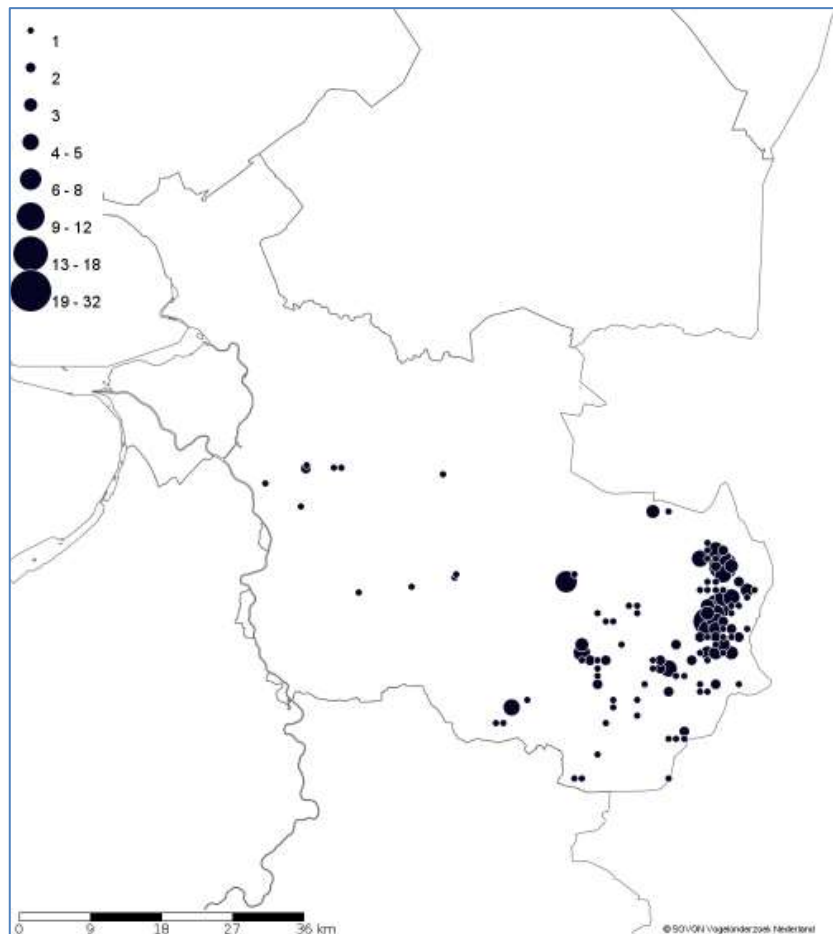
Ook dit jaar zijn alle geschikte Mibo-gebieden op een rij gezet en aangeboden aan de Twentse tellers. Op deze manier is het gelukt om voor de meeste bossen een teller te vinden. Aangezien Twente veel in potentie geschikte mibo-bossen kent, is het een ongekend fenomeen dat elk jaar weer tientallen tellers zich aanbieden om op zoek te gaan naar deze spechtenssoort.

Middelste Bonte Specht, foto Sytze Wouda

Begin 2011 is de nieuwe Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek verschenen en zijn de criteria voor het vaststellen van een territorium van de Middelste Bonte Specht enigszins aangepast. In plaats van twee waarnemingen, waarvan één tussen de datumgrenzen 1 maart en 20 juni moest liggen, volstaat nu één

waarneming van een vocale vogel of van een paar tussen deze datumgrenzen. Van de tweede mogelijkheid om niet-vocale solitaire vogels na twee waarnemingen binnen de datumgrenzen van 15 april tot 20 juni een territorium toe te kennen is in de praktijk niet of nauwelijks gebruik gemaakt. Wel is het wat tijdsduur betreft een stuk gemakkelijker geworden. Door een goede dag met zon en weinig wind in midden maart te kiezen, is het mogelijk de spechten binnen een bosgebied in één keer binnen te halen, zodat er tijd overblijft om nog meer bossen uit te kammen.

Verspreiding van de Middelste Bonte Specht in Overijssel 2012 t/m 2014 (Sovon)

Zoals te zien is op het kaartje zijn de meeste territoria te vinden in het oostelijk deel van Twente. Vooral in de bossen van Losser, op Singraven in Dinkelland/Losser, bij Vasse, Almelo, Hengelo, Enschede, Twickel bij Delden en de landgoederen bij Markelo en Diepenheim zijn de meeste Middelste Bonte Spechten te vinden.

In Telgebied Losser was opmerkelijk dat er niet alleen een verdere verdichting in de beste mibo-gebieden was, maar dat er ook uitstroom werd waargenomen naar kleine beekbegeleidende bosjes langs de Dinkel. Ook zijn er enkele locaties gevonden in kleine plukjes loofbos te midden van naaldbout, zoals in de Zandbergen.

Wenselijk is dat er in meer gebieden in Twente van dergelijke BMP-Z telgebieden zouden komen, waarbij Z-soorten als Middelste Bonte Specht, Kortsnavelboomkruiper, Rode Wouw, IJsvogel, Grote Gele Kwikstaart en andere zeldzame broedvogels structureel gekarteerd worden en waarbij de resultaten rechtstreeks naar Sovon kunnen worden doorgestuurd.

De hoogste dichtheden werden behaald in de Gravenallee in Almelo met 12 terr./100 ha landschap. In het brongebied op Egheria in Losser van waaruit de explosieve groei van de Middelste Bonte Specht heeft plaats gevonden werden dichtheden van 9 terr. /100 ha bereikt, evenals op Singraven Dinkelland.

Alle waarnemers (en dat zijn er enkele tientallen) dank ik zeer hartelijk voor hun inzet. Het onderzoek vraagt om een zeer zorgvuldige werkwijze om uiteindelijk een weloverwogen territoriumbepaling te kunnen doen. Vooral solitaire paren kunnen soms zeer moeilijk te traceren zijn. In goed bezette bossen is het tegenwoordig al niet eens meer nodig om een geluidsdrager te gebruiken. De spechten roepen daar in de goede tijd en met goed weer spontaan en kunnen dan via de BMP-methode geïnventariseerd worden.

Ben Hulsebos, Districtscoördinator Sovon-Twente

Nog een keer uit de oude doos

In de vorige Onder de Loep stond een artikel met verslagen van excursies die onze afdeling in de beginjaren van haar bestaan, hebben gemaakt.

Ik heb van Laurens van Run een reactie op dit artikel gekregen die ik u niet wil onthouden. In zijn reactie gaat hij onder meer in op de paddenstoelenexcursie die op 20 oktober 1929 op het landgoed Twickel werd gehouden.

Hieronder staat nog een keer het door J.G. van Buschbach geschreven verslag van deze excursie.

"De gemeenschappelijke paddenstoelen-excursie van de afdelingen Twenthe te Almelo en Hengelo (O.) was op 6 October door het slechte weer zoo schraal bezocht, dat we het op 20 October nog eens probeerden. Met een opkomst van ruim dertig deelnemers, die zich in het zoo bij uitstek geschikte Twickelsche bosch verzamelden onder de leiding van den voorman der Twentsche mycologen, den heer Schweers. De rijkdom van zwammen viel al dadelijk op: Boleten, Russula's, Lactaria's bij dozijnen om niet te spreken van de andere soorten. Men leert het zoeken gauw aan en na een uur was de aandacht al meer op bijzonderheden gericht. En de tocht bracht nog aardige vondsten. Mutinus caninus (kleine Stinkzwam) stond nog op z'n oude plaatsje, Tremellodon gelatinosus ('t ijszwammetje) had weer een ouden boomstomp opgezocht; aan een omgehakten den zaten massa's glibberige Tremella saccharina var. foliacea. Ook werden gevonden Craterellus sinuosus, Cordiceps militares (Rupsendooder), Clavaria inaequalis (Gele Knotszwam) en tot slot Polyporus frondosus (Eikhaas). Nog noemen we aan geveld eikenhout Pleurotus atrocoeruleus, verder Hypholoma epixanthum, en Clavulina coralloidefs. Het begint een goede gewoonte te worden van afd. Hengelo, om na afloop nog wat te blijven praten in de gemoedelijke uitspanning De Drost van Twenthe. We zijn daar al zoowat kind in huis en de heer des huizes komt al aan met koffie en oude kranten, als hij ons bepakt uit het bosch ziet komen. Maar hij doet nog meer, hij stelt zijn keuken beschikbaar voor de dames Middelberg en Estor, die met bereidwillige en vaardige hand de eetbare vondsten bereiden tot heerlijke schotels. Dit einde van onze excursies is steeds een bijzonder succes en heeft al verscheidene twijfelaars tot ijverige zoekers gemaakt. Niet te verwonderen, als je na vier uren loopen juist op koffietijd verrast wordt met Biefstukzwam, versch gebakken Boleten, Champignons en Cantharellen in verschillende bereidingen: Zoo kunnen lichaam en geest zich te goed doen aan deze bloemen van den herfst, een aan te bevelen manier ook voor andere afdelingen."

In de reactie van Laurens schrijft hij dat bijna alle genoemde soorten tegenwoordig nog op Twickel te vinden zijn met uitzondering van de Stinkzwavelkop (is redelijk zeldzaam, staat als Bedreigd op de Rode lijst) en de Gewone harpoenzwam. Ook heeft Laurens naar de specifieke paddenstoelennamen in het verslag en de huidige naamgeving gekeken:

- Mutinus caninus, Kleine stinkzwam: ongewijzigd
- Tremellodon gelatinosus, Ijszwammetje: **nu** Pseudohydnum gelatinosum, Stekeltrilzwam met als synoniem inderdaad nog Tremellodon gelatinosum (wel met een m in plaats van een s). En Ijszwammetje is nog steeds een bijnaam.
- Tremella saccharina var. foliacea: **nu** Tremella foliacea, Bruine trilzwam
- Craterellus sinuosus: **nu** Pseudocraterellus undulatus, Kleine trompetzwam, met als synoniemen Cantharellus undulatus, Pseudocraterellus sinuosis, Cantharellus sinuosus, Craterellus crispus.
- Cordiceps militares, Rupsendoder: **nu** Cordyceps militaris, Rupsendoder, dus vrijwel ongewijzigd.
- Clavaria inaequalis, Gele knotszwam: **nu** Clavulinopsis helvola, Gele knotszwam, met als synoniemen Clavaria helveola, Ramariopsis helveola en als "Misapplicatie" Clavaria inaequalis !
- Polyporus frondosus, Eikhaas: **nu** Grifola frondosa, Eikhaas
- Pleurotus atrocoeruleus: **nu** Hohenbuehelia atrocoerulea, Gewone harpoenzwam, met als synoniem inderdaad Pleurotus atrocoeruleus
- Hypholoma epixanthum: **nu** Hypholoma radicosum, Stinkzwavelkop met als synoniem Psilocybe radicata en Naematoloma radicosum en als "Misapplicatie" Hypholoma epixanthum !
- Clavulina coralloides: **nu** Clavulina coralloides, Witte koraalzwam, dus ongewijzigd, zeg maar.

Vervolgens schrijft Laurens: Het interessantste komt aan het eind het verslag: hoe men na afloop van zo'n paddenstoelenexcursie gezamenlijk gaat zitten smullen van de oogst!! Was toen kennelijk niet ongebruikelijk. Binnen de Nederlandse Mycologische Vereniging is dat al dan niet eten van paddenstoelen vanaf het begin een discussiepunt ("slijtzwam" is ook een toepasselijk woord) geweest en dat is vrijwel steeds zo gebleven. Recentelijk is er weer iets meer ruimte voor paddenstoelenconsumptie. Zie <http://www.allesoverpaddenstoelen.nl/plukken.html> en dan in het midden klikken op Brochure en Poster.

Bert Oude Egbrink

Schoningswerk Bentelerheide

Nu de grootschalige werkzaamheden rond de Bentelerheide gereed zijn, zijn we op ons stukje nog lang niet klaar. Elk jaar zien we met verbazing hoe snel de opslag van met name Vuilboom plaats vindt. Volhouden is het remedie. In vier keer per jaar kunnen we het aardig in de hand houden. Daarom zetten we op de zaterdagen 1 en 8 oktober de werkzaamheden voort.

Diegene die wil en kan helpen is van harte welkom. Snoeizaag, snoeischaar, takkenschaar en eventueel een hark meenemen. Het is raadzaam om werkhandschoenen en laarzen aan te doen.

Dit keer beginnen we met schonen op **zaterdagochtend van 1 en 8 oktober**. We schonen van **09.30 tot 12.00 uur**.

Verzamelpunt is het toegangshek aan de Gorsveldweg, kruising Drekkersweg.

Wytze Boersma telefoon (074) 3762711

